

Ezpeleta, Lekorne eta Makeako azentu-ereduez

Iñaki Gaminde eta Jasone Salaberria
EHUko irakaslea eta Seaskako irakaslea

Lan honetan Lapurdiko behenafarreraren barnean kokaturik dauden Ezpeleta, Lekorne eta Makea herrietako azentu-ereduetarako lehen hurbilpena egin nahi dugu. Horretarako bertan eginiko inkesta batzuen neurketa akustikoetan oinarrituko gara.

Azentua Hegoaldean eta zubereraz gero eta ezagunago egiten zaigun bitartean, lapurtera eta behenafarreraren azentu-ereduei buruz dakiguna deus guti da oraindik orain. Horregatik, gure lantxo hau lehen saioa ez bada ere, hutsune hori betetzera heldu da.

Lanaren lehen atalean azterketa akustiko txiki bat aurkezten dugu; bigarren zatian lortu ditugun datuen analisi fonologikoa egingo dugu. Hirugarren zatian pluralaren erabilerak gainiroki ikusiko ditugu. Azkenik, laugarren eta bosgarren zatietan, deklinabidea eta aditz jokatuen erabilera batzuk aztertuko ditugu.

In this article we make an initial approximation to the accent model used in the villages of Ezpeleta, Lekorne and Makea (dialect of Behenafarroa in Lapurdi), basing on an acoustical measurement of some inquiries made in these villages.

Even if the accent is increasingly known in Hegoalde and within the dialect of Zuberoa, we know very little about the accent model within the dialects of Lapurdi and Behenafarroa. That is why this work, even if it is not the first essay, tries to fill this blank.

Primarily, in the first part, we present a little acoustical measurement; in the second part we make a phonologic analysis of the results we have got; we go on with the use of the plural form in the third part. Finally, in forth and fifth parts, we analyze the declination and some uses of conjugated verbs.

1. Azterketa akustikoa

1.1. Ezpeleta

ó-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba
záina	142	112	
hóRtza	119	110	
páltõa	124	108	
zúpa	101	81	
lúma	133	108	
háizja	121	90	
hótza	112	101	
líga	148	113	
lúRa	133	106	
hóstõa	131	115	
fíkõa	124	84	
áza	121	92	
úRa	121	96	
bába	108	99	
gázna	117	105	
gákõa	115	100	
swíya	120	98	
kía	114	95	
básõa	112	98	
gátza	112	93	
úra	134	112	
áita	115	95	
háuRa	116	93	
áma	114	97	
ttántta	112	95	
béltza	105	89	
bérdëa	113	87	
txáRa	109	94	
BATEZBESTEKOA	119	99	
BARIANTZA	11	9	
o-ó-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba
burwíya	117	148	101
ezpáina	116	137	101
ukóndõa	123	164	122
biótza	110	144	101
hezúRa	106	146	104
besõa	117	140	106
beátza	113	130	104
mutwíya	117	153	113
bisáya	122	137	104
begía	103	130	104
niía	112	133	106
bizáRa	117	137	108
giéla	117	131	101
lepõa	124	131	106
eRõa	104	128	103
mantxõta	99	119	96
ilía	121	142	94
sudúRa	122	139	97

zilkõa	133	148	104
odõla	113	131	110
beláuna	106	128	103
eskwíya	112	137	99
itswíya	113	142	104
maingía	101	131	99
kopéta	121	142	104
agõa	130	140	104
kokótza	119	139	99
erráina	115	126	104
zangõa	121	131	106
ería	124	133	101
goórra	117	142	106
atõRa	108	135	104
oRátza	113	126	96
haría	112	126	92
baría	108	142	94
zoRía	117	139	101
satõRa	112	130	99
eRbía	115	140	103
eRlía	140	151	96
ulía	124	130	101
kafía	121	133	104
eztía	116	137	103
xoría	104	115	92
aRmjáRma	101	122	108
pipía	109	124	97
hegála	115	126	96
saRõya	101	117	94
juzkía	121	137	101
berõa	106	121	92
uría	112	115	97
lanõa	121	140	103
galéRna	119	131	96
elúRa	108	121	99
haRía	106	128	90
bidía	117	126	104
lekwíya	104	126	94
eRéka	112	113	96
patána	119	128	106
eRõa	128	137	108
gaztána	110	139	101
tipúla	130	139	110
patáta	106	115	87
maátza	112	130	104
loría	110	137	96
saáRa	112	126	101
eltzáuRa	115	146	101
ogía	116	137	110
adána	103	105	96
iláRa	105	109	89
poRwíya	96	99	83
aRtõa	104	126	95
egúRa	112	126	106
beía	101	114	90
zezéna	112	123	96
aRdía	107	125	100
lapína	110	124	90

oilóa	115	125	105
mutúRa	111	121	95
idía	100	130	105
bilótsa	101	115	98
oiláRa	103	113	92
zakúRa	110	124	99
buztána	104	122	99
astóa	101	125	93
aRtzáina	116	127	102
zeRía	109	124	101
gatwiya	107	123	96
adáRa	115	138	101
esnía	118	126	100
heRía	115	130	100
oía	107	118	99
etxía	109	121	94
atía	110	124	99
kamára	105	115	99
maína	101	113	96
irína	112	132	103
aRnóa	108	119	94
senáRa	120	124	94
alába	104	113	90
suía	126	128	98
kusína	117	129	94
andRía	101	117	92
gizóna	101	124	99
osába	111	128	104
amátxi	110	119	99
semía	105	111	96
xuría	116	120	95
goRía	105	111	94
uRdína	104	113	96
horía	101	108	88
guría	108	116	89
aúntza	118	130	103
BATEZBESTEKOA	112	128	99
BARIANTZA	8	11	6

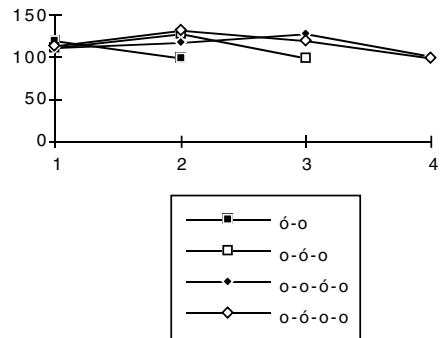
o-o-ó-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
beaRía	104	124	133	99
axería	122	119	130	99
xinauRía	124	115	126	103
gaRatóina	99	110	126	96
ilaRgía	117	110	122	104
babazúza	133	131	137	117
landaría	106	124	128	97
batxuría	115	151	155	103
geezía	112	113	121	94
maRobía	103	112	117	96
oilaskóa	104	112	114	91
aRtekía	101	131	141	99
teilatwiya	113	115	127	103
gosaría	107	113	119	94
bazkaría	103	115	127	95
haragía	110	110	119	102

eRegína	108	109	115	96
alaRgúna	123	120	141	106
BATEZBESTEKOA	111	118	128	100
BARIANTZA	9	10	10	6

o-ó-o-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
jurzúria	128	144	135	110
miisia	99	121	105	88
BATEZBESTEKOA	113	132	120	99
BARIANTZA	14	11	15	11

Jaso ditugun azentu-konfigurazio desberdinen batezbestekoak ondoko taulan eta grafikoan ikus daitezke:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
ó-o	119	99		
o-ó-o	112	128	99	
o-o-ó-o	111	118	128	100
o-ó-o-o	113	132	120	99

Silaba azentudunaren oinarrizko maiztasunaren batezbestekoa 126,75 hertzekoa da; azentu-aurrekoarena 112,8koa eta azentu-ostekoarena 99koa. Ondoko taulan azentu eta azentugabeen batezbestekoak ikus daitezke kokatuta agertzen diren silaben arabera:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba	Orotara
Azent.	119	128	128		126,75
Aurre-az.	112	118,5	-		112,8
Azentu-os.	-	99	99	100	99

1.2. Lekorne

ó-o	1. silaba	2. silaba
léphöa	159	126
bésöa	134	116
góRa	168	121
sáya	164	118
bárja	146	119
lúma	178	124
eRlja	138	113
súgja	181	129
lúRa	159	114
lórja	150	112
hóstöa	162	119
áza	155	114
áRthöa	143	113
xára	168	128
bába	136	116
úRdja	152	122
áRnöa	165	129
néska	174	121
ándRja	156	115
BATEZBESTEKOAK	157	119
BARIANTZA	13	5

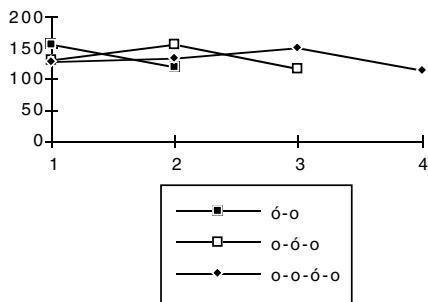
maátsa	121	162	114
abáRa	121	141	112
lília	129	155	114
saáRa	126	135	119
intzáuRa	126	154	119
ogía	140	190	114
adána	114	149	116
ilaRa	129	147	108
phoRúa	148	176	110
oiláRa	129	149	116
zakúRa	108	149	110
buztána	125	152	120
aRtzáina	111	147	117
oilásköa	118	153	118
adáRa	125	138	112
aRdía	115	143	114
senáRa	133	151	116
alába	136	150	117
koináta	131	167	116
gizóna	130	163	113
eRéna	150	165	112
kusía	141	147	102
muthíköa	137	158	125
BATEZBESTEKOAK	131	155	116
BARIANTZA	10	11	6

o-ó-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba
burúa	144	174	134
ezpáina	131	161	128
biótza	134	168	116
hezúRa	139	171	119
okóndöa	159	168	118
kopéta	146	156	124
kokótxa	134	148	114
geRíköa	138	159	123
zintúra	134	141	114
athóRa	123	146	126
oRátza	133	151	113
haría	139	164	118
zoRía	128	153	116
satóRa	124	149	113
eRbía	133	168	113
ulía129	146	113	
muskéRa	148	179	119
oántzja	128	166	114
biphía	138	163	124
hegála	133	143	109
sagúa	131	166	126
gatúa	118	148	119
logía	144	163	116
itsásöa	116	146	111
haRía	124	141	109
eRéka	138	158	119
patáRa	138	153	104
ezténa	131	141	113
tiphúla	133	147	115

o-o-ó-o	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
beaRía	139	141	164	124
papillóna	133	134	156	128
barakóila	129	141	164	116
azería	139	146	153	123
sagaRoya	139	143	146	111
ituRía	111	114	136	109
madaría	119	116	123	104
gerezía	121	128	162	113
maRubía	115	117	132	108
haragía	133	138	143	106
aitaátxi	141	145	167	116
BATEZBESTEKOAK	129	133	150	114
BARIANTZA	10	12	14	7

Jaso ditugun azentu-konfigurazio desberdinen batezbestekoak ondoko taulan eta grafikoan ikus daitezke:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
ó-o	157	119		
o-ó-o	131	155	116	
o-o-ó-o	129	133	150	114

Silaba azentudunaren oinarriko maiztasunaren batezbestekoa 155 hertzekoa da; azentu-aurrekoarena 131koa eta azentu-ostekoarena 117koa. Ondoko taulan azentudun eta azentugabeen batezbestekoak ikus daitezke kokatuta agertzen diren silaben arabera:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba	Orotara
Azentud.	157	155	150		155
Aurre-az.	131	133	-		131
Azentu-o	-	119	116	114	117

1.3. Makea

	1. silaba	2. silaba
ó-o		
ílja	238	171
lúRa	211	161
píkõa	288	168
áza	227	168
ástõa	219	168
gázna	237	171
óilwa	242	165
étxja	211	167
súya	240	181
kéa	215	167
báswa	261	181
áRnõa	213	163
úra	232	167
sémja	213	163
béltxa	217	173
gáztja	217	171
óna	205	179
BATEZBESTEKOA	229	170
BARIANTZA	21	6

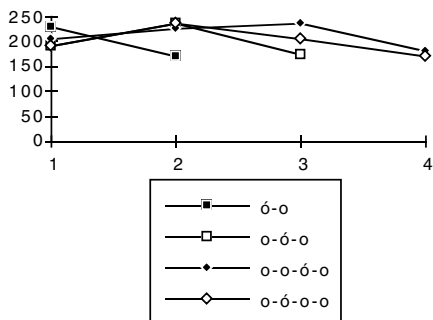
	1. silaba	2. silaba	3. silaba
o-ó-o			
burúa	217	305	196
bisáya	200	247	173
kopéta	209	293	186
begia	158	238	156
sudúRa	190	247	175
aóa	186	226	184
mihia	223	226	175
geRíkõa	253	314	169
biótza	190	293	181
odóla	192	205	163
eRáina	198	232	179
beláuna	238	343	181
eskúa	196	211	168
eRhía	191	222	166
beátza	176	211	171
itsúa	194	229	173
elkóRa	188	341	176
atóRa	166	237	173
oRátza	183	239	183
haría	214	229	173
xoría	188	262	176
kafíra	188	321	188
uría	191	237	166
elúRa	186	227	183
eRéka	222	242	168
lekúa	196	199	168
gerezja	178	227	176
sagáRa	171	199	171
adána	181	199	168
intzáuRa	191	209	161
iláRa	181	211	168
tipúla	188	229	173
poRúa	183	214	166
maátsa	176	250	176
behía	183	206	173
idía	181	229	168
aRdía	176	222	171
zeRía	194	234	183
urína	196	207	160
oiláRa	171	209	175
oiláskõa	190	234	188
aRúltza	177	261	175
zakúRa	188	240	186
gatúa	175	255	179
heRía	186	205	150
sukáldja	198	226	171
ogéa	177	186	163
ogía	165	219	160
xuría	211	232	169
huría	198	234	175
xaáRa	179	219	173
BATEZBESTEKOA	191	238	173
BARIANTZA	18	37	9

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
o-o-ó-o	240	278	286	190
giltxuRina	176	222	239	173
gaRatóina	211	214	232	178
ilaRgía	216	219	227	183
haragía	189	192	196	176
Batezbestek.	206	225	236	180
Bariantza	22	29	29	6

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
o-ó-o-o	196	250	225	166
idúzkiá	224	257	206	171
madária	176	214	196	161
maRóbia	181	222	209	176
teílátúa	177	230	194	169
Batezbestek.	191	235	206	169
Bariantza	18	16	11	5

Jaso ditugun azentu-konfigurazio desberdinen batezbestekoak ondoko taulan eta grafikoan ikus daitezke:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba
ó-o	229	170		
o-ó-o	191	238	173	
o-o-ó-o	206	225	236	180
o-ó-o-o	191	235	206	169

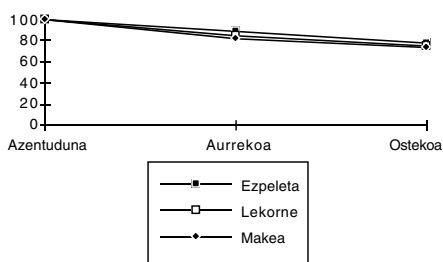

Silaba azentudunaren oinarrizko maiztasunaren batezbestekoa 236 hertzekoa da; azentu-aurrekoarena 194,5koa eta azentu-ostekoarena 174,5koa. Ondoko taulan azentu eta azentugabeen batezbestekoak ikus daitezke kokatuta agertzen diren silaben arabera:

	1. silaba	2. silaba	3. silaba	4. silaba	Orotara
Azentuduna	229	237,5	236		236
Aurre-azentu	192	225	-		194,5
Azentu-ost.	-	170	176	174	174,5

Aurreko datu guztien gainbegirada bat eginik, argi azaltzen da ezen, azentu-aurreko silaba azentu-ostekoa baino altuagoa dela herri guztietan; ondoko taulan eta grafikoan proportzioak ikus daitezke:

	Azentuduna	Azentu-aurrekoa	Azentu-ostekoa
Ezpeleta	127	113	99
Lekorne	155	131	117
Makea	236	194,5	174,5
		%15,49	%24,52
		%17,59	%26,06

2. Datuen analisisa

Ataltxo honetan aurrekoan aurkeztu eta dauzkagun gainerako datuen analisi fonologikoa aurkezten dugu. Horretarako herri bakoitzeko erregela nagusiak zein diren proposatuko dugu.

2.1. Ezpeleta

Ezpeletan jaso ditugun ondoko hitzen eskema azentualak azaltzeko, hitz markatu eta ez-markatuen arteko desberdintasuna egitea proposatzen dugu. Azentua txertatzeko eremua sintagma osoa dela esan dezakegu, hots, behin mugatzailea afijaturaz gero azentua txertatzen da 2] arauaren arabera. Azentu lexikala daukaten hitzetan erroaren azken /e/ eta /o/k bere izaera silabikoa galtzen dute.

Silaba biko ez-markatuak ó-o

záina	hóRtza	zúpa	lúma	hótza	líga
lúRa	áza	úRa	bába	gázna	swíya
kía	gátza	úra	áita	háuRa	áma
ttántta	béltza	txáRa			

Silaba biko markatuak ó-o

páltöa háizja hóstöa fíköa bérdëa básöa

Hiru silabako ez-markatuak o-ó-o

bunwiya	ezpáina	biótza	hezúRa	besóa	beátza
mutwiya	bisáya	begía	niía	bizáRa	giéla
lepóa	eRóa	mantxóta	ilia	sudúRa	zilkóa
odóla	beláuna	eskwíya	itswíya	maingía	kopéta
agóa	kokótxa	erráina	zangóa	ería	goorra
atóRa	oRátza	haría	baría	zoRía	satóRa
eRbía	eRlía	ulía	kafía	eztía	xoría
aRmjáRmapipía	hegála	saRóya	juzkía	beróa	
uría	lanóa	galéRna	elúRa	haRía	bidía
lekwiya	eRéka	patána	eRóa	gaztána	tipúla
patáta	maátza	loría	saáRa	eltzáuRa	ogía
adána	iláRa	poRwiya	aRtóa	egúRa	beía
zezéna	aRdía	lapína	oilóa	mutúRa	idía
bilótsa	oiláRa	zakúRa	buztána	astóa	aRtzáina
zeRía	gatwiya	adáRa	esnía	heRía	oía
etxía	atía	kamára	maína	irína	aRnóa
senáRa	alába	suía	kusína	andRía	gizóna
osába	amátxi	semía	xuría	goRía	uRdína
horía	guría	aúntza			

Hiru silabako markatuak o-ó-o

ukóndöa

Lau silabako ez-markatuak o-o-ó-o

beaRía	axería	xinauRía	gaRatóina	ilaRgía	babazúza
landaría	batxuría	geezía	maRobía	oilaskóa	aRtekía
teilatwiya	gosaría	bazkaría	haragía	eRegína	alaRgúna

Lau silabako markatuak o-ó-o-o

jurzúria miísia

Datuen azalpenerako mugatzailea egokitzeko aplikatu behar diren erregelak kontuan hartu behar ditugu.

- (1) a → ø / a ____
- (2) ø → i / u ____ a
- (3) u → w / ____ ia
- (4) ø → y / wi ____ a

Jarraian azentua txertatuko litzateke 2] erregelaren bidez. Hona orduko, badirudi mugatzailearen aurreko /e/ eta /o/ ez badira azentudunak, azentu lexikala daukaten hitzetan alegia, euren izaera silabikoa galdu egiten dutela. Berau adierazteko ondoko erregela proposa dezakegu:

- (5) e, o [-aze] → ë, ö / ____ a
edo
- (6) e, o [-aze] → j,w / ____ a

Deribazioak ondoko era honetara egin ditzakegu:

	aza+a	bérde+a	pálto+a	ur+a	gatu + a
Afijazioa	azaa	bérdea	páltoa	ura	gataua
(1)	aza	-	-	-	-
(2)	-	-	-	-	gatuia
(3)	-	-	-	-	gatwia
(4)	-	-	-	-	gatwiya
2]	áza	-	-	úra	gatwiya
(5)	-	bérdëa	páltöa	-	-

2.2. Lektorne

Lekornen jaso ditugun ondoko hitzen eskema azentualak azaltzeko, Ezpeletan ez bezala ez dirudi hitz markatu eta ez-markatuen arteko desberdintasunik egin behar denik. Azentua txertatzeko eremua sintagma osoa da eta azentua, behin mugatzailea afijatuz gero, 2] erregelaren bidez txertatzen da. /e/ eta /o/ bukaera duten hitzetan eurek beti galtzen dute izaera silabikoa /ëa/ eta /öa/ edo /ja/ eta /wa/ eginik.

Silaba bikoak ó-o

léphõa	bésõa	góRa	sáya	bárja	lúma
eRlja	súgja	lúRa	lórja	hóstõa	áza
áRthõa	xára	bába	úRdja	áRnõa	néska
ándRja	záina	zózõa	íllja	hóRtza	zilkoá
zángõa	páltõa	hóRma	háizja	lánõa	bérõa
bídja	málda	éRõa	phíkõa	zúra	óillõa
gázna	ástõa	ésnja	gákõa	óya	súa
étxja	átja	bórtha	khéa	léyõa	báswa
gátza	úra	áita	sémja	háuRa	áma
béRdja	béltza	óna	gáztja		

Hiru silabakoak o-ó-o

bur'úa	ezpáina	biótza	hezúRa	okóndõa	kopéta
kokótxa	geRikõa	zintúra	athóRa	oRátza	haría
zoRía	satóRa	eRbía	ulía	muskéRa	oántzja
biphía	hegála	sagúa	gatúa	logía	itsásõa
haRía	eRéka	patáRa	ezténa	tiphúla	maátza
abáRa	lilía	saáRa	intzáuRa	ogía	adána
ilaRa	phoRúa	oiláRa	zakúRa	buztána	aRtzáina
oiláskõa	adáRa	aRdía	senáRa	alába	koináta
gizóna	eRéna	kusía	muthíkõa	mutúa	begía
mihía	bizáRa	gibéla	mantxóta	sudúRa	odóla
beláuna	eskúa	itsúa	geRía	eRéina	eztía
eiyéra	iéla	txoría	uría	ximista	elúRa
oyána	lekhúa	landárja	tomátja	egúRa	bipéRa
beláRa	beia	zezéna	aRdía	aRóltzja	heRía
sukáldja	ganbára	maháya	muRúa	paréta	kadéra
irína	kusía	ilõba	emáztja	txuría	horía
goRía	uRdina	goóRa	guría	zaáRa	

Lau silabakoak o-o-ó-o

beaRía	papillóna	barakóila	azería	sagaRoya	ituRía
madaríá	gerezía	maRubía	haragía	aitaátxi	atzazkála
aRpegía	giltxuRdina	sugangéla	xinauRía	eRatóya	iduzkia
baazúza	aRtekía	teilátúa	bazkaría	afaríá	alargúna

Datuen azalpenerako mugatzai-lea egokitzeko aplikatu behar diren erregelak kontuan hartu behar ditugu.

- (1) a → ø / a ____
- (2) u → ü / ____ a
- (3) e, o → ë, ö (j,w) / ____ a

Jarraian azentua txertatuko litzateke 2] erregelaren bidez. Deribazioak ondoko era honetara egin ditzakegu:

	aza+a	bide+a	beso+a	oilasko+a	itsu+a	gizon+a
Afijazioa	azaa	bidea	besoa	oilaskoa	itsua	gizona
(1)	aza	-	-	-	-	-
(2)	-	-	-	-	itsúa	-
(3)	-	bidja	besõa	oilaskõa	-	-
2]	áza	bídja	bésõa	oiláskõa	itsúa	gizóna

2.3. Makea

Makeako datuak azaltzeko Ezpeleta eta Lekorneko ereduen arteko zerbait proposatu behar dela dirudi; izan ere, batetik hitz markatuak ditugu, baina bestetik, mugatzailearen egokitzapen erregelei dagokienez, /e/ eta /o/k beti galtzen dute euren izaera silabikoa.

Silaba bikoak ó-o

íllja	lúRa	píkõa	áza	ástõa	gázna
óilwa	étxja	súya	kéa	báswa	áRnõa
úra	sémja	béltxa	gáztja	óna	háizja
óRtztja	bídja	máina			

Hiru silabakoak o-ó-o

bur'úa	bisáya	kopéta	begía	sudúRa	aóa
mihía	geRikõa	biótza	odóla	eRáina	beláuna
eskúa	eRhía	beátza	itsúa	elkóRa	atóRa
oRátza	haría	xoría	kafíra	uría	elúRa
eRéka	lekúa	gerezja	sagáRa	adána	intzáuRa
iláRa	tipúla	poRúa	maátza	behía	idía
aRdía	zeRía	urína	oiláRa	oiláskõa	aRúltzja
zakúRa	gatúa	heRía	sukáldja	ogéa	ogía
xuría	huría	xaáRa	ukóndõa	tximista	landaréa
bipéRa	xingáRa	muRúa	alába	gizóna	aitátxi

Lau silabako ez-markatuak o-o-ó-o

giltxuRina	gaRatõina	ilaRgía	baazúza	haragía	mihisia
------------	-----------	---------	---------	---------	---------

Lau silabako markatuak o-ó-o-o

idúzkia	itúRia	madaríá	maRóbía
afaríá	aláRguna	teilát'úa	bazkaría

Datuen azalpenerako mugatzailea egokitzeko aplikatu behar diren erregelak Lekornekoak eurak izan daitezke:

- (1) a → ø / a ____
 (2) u → ü / ____ a
 (3) e, o → ë, ö (j,w)/ ____ a

Jarraian azentua txertatuko litzateke 2] erregelaren bidez, azentu lexikala ez badago. Deribazioak ondoko era honetara egin ditzakegu:

	aza+a	bide+a	asto+a	idúzki+a	itsu+a	ilaRgi+a
Afijazioa	azaa	bidea	astoa	idúzkiá	itsua	ilaRgia
(1)	aza	-	-	-	-	-
(2)	-	-	-	-	itsúa	-
(3)	-	bidja	ástöa	idúzkiá	-	-
2]	áza	bidja	ástöa	-	itsúa	ilaRgia

Eman ditugun hiru irizpide nagusien arabera, hots, hitz markatuak egotea edo ez, azentua txertatzeko eremua eta azentua txertatzeko norabidea, herri hauetako ereduak honelaxe sailkatuko lirateke:

	± markatua	eremua	norabidea
Ezpeleta	+ markatuak	sintagma	2]
Lekorne	- markatuak	sintagma	2]
Makea	+ markatuak	sintagma	2]

Orain arte eman ditugun datu guztiak isolatuki jasotako hitzekin lortu ditugu; hitzak galdegaigunean kokatuta agertzen direnean, oinarrizko maiztasunik handiena ez da azentua kokatzen den silaba berean gertatzen sintagma osoaren azken silaban baino. Beraz, esan dezakegu intonazioak eragindako tonu altua ez dela beti azentuarekin bat egiten. Makeako ondoko adibideen deribazioak honela egin ditzakegu:

	((oil) [a]) ((saldu) [dute])	((oilasko) [a]) ((sartu) [da])
Afija.	(oiloa) (saldu dute)	(oilaskoa) (sartu da)
Mugat.	(oilöa) (saldu dute)	(oilasköa) (sartu da)
2]	(óilöa) (saldu dute)	(óilasköa) (sartú da)

Hona helduta, sintaxiaren bidez esaldia osatuko litzateke eta intonazioari dagozkion erregelak aplikatu

beharko lirateke. Behin-behinekoak besterik ez badira ere, tonuak txertatzeko ondoko erregelak proposa ditzakegu. Azentua dagoen lekuan tonu altua sartuko litzateke (A*); beronen ondorioz esaldiaren hertzetan tonu baxuak (B%) sartuko lirateke; azkenik, gailurrari dagokion tonu altua (A´) fokalizatuta dagoen sintagmaren azken silaban txertatuko litzateke; adibidez:

Sintaxia	(óilöa) (saldu dute)	(oilasköa) (sartú da)
A* txertatu	A A A A	A A A A
B% txertatu	A AB B A A B	A A A A B
A´ txertatu	A A´ AB B A A´ A B	A A A´ A B

Dauzkagun datu akustikoetan oinarrituta, badirudi ezen, gailurraren A´ eta hurrengo tonu altuaren artean dauden tonuak ertainak direla (E).

3. Pluralak

Datu askorik ez dugun arren, ez dirudi, ondokoen arabera, pluralak azentu-aldaketarik eragiten duenik.

3.1. Ezpeleta

Silaba bikoak (ó-o)

néskak béltxak ónak ázak

Hiru silabakoak (o-ó-o)

zaáRak xagwíyak oilóak alábak xoriak kusiak
 idiak ógiak zakúRak astóak zeRiak semiak

Lau silabakoak (o-o-ó-o)

teilatwíyak

3.2. Lektorne

Silaba bikoak (ó-o)

lúRak	úrak	ónak	béltzak	óilòak	básòak
néskak	ázak	sémjak	bídjak	gáztjak	ástòak

Hiru silabakoak (o-ó-o)

ogiak	heRíak	zeRíak	gatúak	burúak	lekhúak
tokiak	egúRak	lagúnak	odólak	zakúRak	sagáRak
adáRak	gizónak	intzáuRak	beláRak	ogóinak	eyéRak
kaukélak	muthíkòak	emáztjak	alábak	aRébak	koináatak
langíljak	landárljak	sukáldjak			

3.3. Makea

Silaba bikoak (ó-o)

óilòak	néskak	béltzak	ázak	ónak
gáztjak	sémjak	gáuzak	ástòak	

Hiru silabakoak (o-ó-o)

xaáRak	sagúak	xuriak	kusiak	elkóRak
sagáRak	idiak	ogiak	zakúRak	zeRíak
oiláskòak	gizónak	gatúak	aRdíak	

Lau silabakoak (o—ó-o-o)

teilátúak alárgunak

4. Deklinabidearen azentua

Ataltxo honetan Ezpeletan eta Makean jaso ditugun hitz batzuen paradigmatik ikusiko ditugu, azentua adierazten dugula.

4.1. Ezpeleta

Ezpeletako deklinabidearen datu guztiak galdegaigunean jasoak izan direnez gero, azentu nagusia intonazioak baldintzatuta agertzen da.

NESKA		GAZTE	
Sing.	Plurala	Sing.	Plurala
neská	neskak	gaztiá	gaztiák
neskák	neskék	gaztiák	gaztiék
neskáí	neskáí	gaztiarí	gazterí
neskainá	neskená	gaztiainá	gaztená
neskaikín	neskekín	gaztiaikín	gaztekín
neskaintzát	neskentzát	gaztiaintzát	gaztentzát

GIZON	
Sing.	Plurala
gizoná	gizonák
gizonák	gizonék
gizonái	gizonéí
gizonainá	gizonená
gizonaikín	gizonekín
gizonaintzát	gizonentzát

SUKALDE			
Sing.	Plurala	Sing.	Plurala
heRián	heRietán	sukaldeán	sukaldetán
heRirát	heRietát	sukalderát	sukaldetát
heRiitík	heRietarík	sukaldetik	sukaldetarík
heRikoá	heRietakoá	sukaldekoá	sukaldetakoá
heRirainó	heRietainó	sukalderainó	sukaldetainó

4.2. Makea

Ezpeletan bezala, Makeako ondoko datuok esaldiaren galdegaigunean jasoak izan dira.

GAZTE		GIZON	
Sing.	Plurala	Sing.	Plurala
gaztjá	gaztják	gizoná	gizonák
gaztják	gazték	gizonák	gizonék
gaztjarí	gaztér	gizònarí	gizonér
gaztjáaná	gaztená	gizònaaná	gizònená
gaztjáakín	gaztekín	gizònaakín	gizònekín
gaztjáandakó	gaztèndakó	gizònaandakó	gizònèndakó

SUKALDE	
Singularra	Plurala
sukaldján	sukáldetán
sukálderát	sukáldetarát
sukáldetik	sukáldetarík
sukáldekóá	sukáldetakóá
sukálderainó	sukáldetarainó

5. Aditz jokatuena azentua

Ataltxo honetan aditz batzuen jokabidea aztertuko dugu; horretarako Lekornen jasotako aditz isolatuak, aspektu perfektua, aspektu ez-perfektua eta geroaldia ikusiko ditugu:

	PERFEKTUA	PERFEKTUA	EZPERFEKTUA	GEROALDIA
hil	hil dut	hil dúzu	hiltzén dut	hilén dut
yo	yó dut	yo úzu	yoitén dut	yokó dut
yan	yán dut	yan dúzu	yatén dut	yaán dut
éRe	eRé dut	eRe úzu	eRetzén dut	errekó dut
édan	edán dut	edan dúzu	edatén dut	edaán dut
gáldu	gal dú dut	galdu úzu	galtzén dut	galdukó dut
yósi	yosí dut	yosi úzu	yostén dut	yosikó dut
sáldu	saldú dut	saldu úzu	saltzén dut	saldukó dut
háutsi	hautsí dut	hautsi úzu	haustén dut	hautsikó dut
eósi	eosí dut	eosi úzu	eostén dut	eosikó dut
ekháRi	ekhaRí dut	ekhaRi úzu	ekhaRtzen dut	ekharrikó dut
ikhúsi	ikhusí dut	ikhusi úzu	ikhustén dut	ikhusikó dut
beótu	beotú dut	beotu úzu	beotzén dut	beotukó dut
gal dát u	gal dát u dut	gal datu úzu	gal datzen dut	gal datukó dut
éman	emán dut	eman dúzu	emaitén dut	emaán dut
éRan	eRán dut	eRan dúzu	eRaitén dut	eRaán dut

Goiko datuetan ikusten den moduan, aditza osatuz gero azentua, izen eta adjektiboetan bezala, 2] erregelaren arabera txertatzen da. Aditz-izenetan gauza bera dugu, herri honetan behinik behin, ondoko adibideetan ikus daitekeen bezala:

guritzja	ibiltzja	edátja	héstja	eóstja	aRthátzja
eRáitja	sáRtjja	aántjja	eRétjja	háustja	botátzja
sáltjja	irikítjja	gáltjja	beótjja	móztja	sendátzja
lodítjja	gaRbítjja	sóRtjja	gal dátjja	aterátjja	yalítjja
xoRóztja	lagúntjja	háRtjja	yóstja	emáitja	hástja
héltjja	entzútja	ebástja	ekháRtjja	ikhústja	

6. Ondorioak eta geroko lanak

Lan honetan zehar bildu ditugun datuak eta iradoki ditugun erregelak kontuan hartuta, ondoko ondorioak atera ditzakegu:

a.- Izen eta adjektiboetara dagokienez, mugatzailea egokitzeko aplikatu behar diren erregelatan berezitasun fonologiko nabarmenak aurkitzen dira. Alde batetik, /u/z bururatutako hitzetan ematen dena, (Ezpeleta <wiya> eta Lekorne eta Makea <üa> bereizten dituen), eta bestetik, /e/ eta /o/z bururatutakoetan (Lekorne eta Ezpeleta/Makea, desberdintzen dituen) ematen dena.

b.- Hiru herrietan azentua txertatzeko eremua sintagma dugu eta azentua 2] erregelaren arabera txertatzen da. Azentua ez dirudi bereizgarria denik; hala ere, Ezpeletan eta Makean hitz markatu zenbait agertu izan zaizkigu.

c.- Deklinabidean eta aditzetan azentu-molde berari eusten zaion arren, sintagmen egonguneak oinarrizko-maiztasunaren altuerari eragiten dio, silaba altuena sintagmaren egongunearan arabera aldaraziz.

Geroari buruz, uste dugu interesgarria eta premiazkoa izango litzatekeela azentua eta intonazioaren arteko erlazioak aztertzea, hala nola behena-farreraren azentu-molde desberdinen mapa egitea.